

MAANDBLAD VAN

Oud-Utrecht

VERENIGING TOT BEOEFENING EN TOT VERSPREIDING VAN DE KENNIS
DER GESCHIEDENIS VAN DE STAD EN DE PROVINCIE UTRECHT

Redactie: H. de Jong, Aurorastraat 26, Utrecht

Administratie: Mr. N. B. ten Bokkel Huinink, secr. der vereniging, Nieuwe Gracht 133,
Utrecht, Gironummer 575520 ten name van „Oud-Utrecht”

DEERTIGSTE JAARGANG / NUMMER 8 / AUGUSTUS 1957

HOUTEN HONDERD JAAR OUD

Vreemd zal men opzien als men het hoofd van dit artikel leest, vooral omdat wij onlangs nog schreven, dat Houten reeds in de Romeinse tijd bestond en zelfs vóór dien. En toch is het juist, want aan het 12e deel van de „Tegenwoordige Staat der Verenigde Nederlanden”, houdende de beschrijving van de provincie Utrecht, een boekwerk van 1772, ontleneu we van de ambachtsheerlijkheden, waaruit onze gemeente is ontstaan, het volgende.

De ambachtsheerlijkheid *De Grote Koppel* besloeg 83 morgens lands, *De Kleine Koppel* 62 morgen en *Maarschalkerweerd* 112 morgen.

In 1748 telde men in deze drie ambachtsheerlijkheden te zamen niet meer dan zeven huizen.

Die van *Oudwulven en Wayen* besloeg 320 morgen en in 1748 telde men daar tesamen met de heerlijkheid *Slagmaat* elf huizen, terwijl de laatste 77 morgen groot was. In 1545 verkreeg zij van de stadhouder en raden van keizer Karel de vrijheid om in plaats van buurrecht schepenrecht te gebruiken, zodat er door de schout en vijf schepenen recht gedaan zou worden.

De ambachtsheerlijkheid *Heemstede* was 130 morgen groot en in 1748 waren daar negen huizen, waaronder 't huis te Heemstede, dat niet riddermatig was.

De ambachtsheerlijkheid van *Wulven* was 358 morgen en 173 roeden groot en telde in 1748 acht huizen. In deze heerlijkheid vond men de ridderhofstad Wulven, die van ouds bekend en lange tijd zeer vermaard was. Men zegt dat er reeds in het jaar 1200 van gewaagd wordt. Eertijds had dit kasteel een grote toeloop omdat men aldaar de Heilige Maagd kwam eren.

De ambachtsheerlijkheid *Houten en 't Goy* was 1725 morgen groot en in 1748 telde men er 89 huizen, namelijk 61 onder Houten en 28 onder het Goy. In 1421 werd Houten met Amerongen en Doorn door de Geldersen uitgeplunderd en plat gebrand. In 1530 werd aan die van Houten en 't Goy vergund schepenrecht, in plaats van buurrecht, te gebruiken. Sedert werd de gemene rechtbank dezer heerlijkheid in het dorp Houten gehouden, waarin uit Houten vier en uit 't Goy drie schepenen zaten.

Dit betekent dus, dat in 1530 reeds aan de gemeente Houten het recht van zelfbestuur werd toegewezen.

De kerk in 't Goy was eertijds maar een kapel, doch later is zij in een parochiekerk veranderd. In 1772 was deze kerk klein en oud; zij stond op een verheven grond. Er werd toen reeds geen dienst meer in gedaan omdat de bewoners van 't Goy in Houten ter kerke gingen daar de parochie zestig ledematen telde.

De ambachtsheerlijkheid *Schonauwen* besloeg 771 morgen en 100 roeden land en in 1748 telde men daar eenentwintig huizen. In 1537 verkregen die van Schonauwen het recht om in plaats van buurrecht schepenrecht te gebruiken en wel door een schout met vijf schepenen.

In 1772 telde men dus negen ambachtsheerlijkheden met een totale oppervlakte van 3638 morgen en 273 roeden en in totaal 145 huizen.

De Franse revolutie van 1795 had ook voor ons land gevolgen en bij besluit van de commissie tot reorganisatie der gemeentebesturen van 3 april 1798 zijn Wulven, Heemstede, Oudwulven en Wayen, Slagtmaat en Schonauwen met Houten verenigd, terwijl de Grote en Kleine Koppels en Maarschalkerweerd toen bij Bunnik zijn gevoegd. Bij resolutie van het departementaal bestuur van Utrecht van 22 september 1802 zijn alle sinds 1795 ingevoerde samenvoegingen van gerechten opgeheven, zodat de vroegere gerechten weer hun zelfstandigheid herkregen met uitzondering van Slagtmaat, dat weer onder Bunnik kwam, waartoe het van 1795 tot 1798 scheen te hebben behoord.

Het keizerlijk decreet van 21 oktober 1811, dat 1 januari 1812 in werking trad, bracht een nieuwe gemeentelijke indeling der voormalige Hollandse departementen. Bij deze door het Franse bestuur ingevoerde organisatie zijn vijf van de zeven bovengenoemde gerechten verenigd tot één gemeente, genaamd Houten. Het gerecht De Grote en Kleine Koppels en Maarschalkerweerd zijn toen bij Bunnik gevoegd. Slagtmaat bleef dus met Bunnik verenigd.

Na de verdrijving der Fransen in 1813 werd de bestaande bestuursorganisatie door de staat der Verenigde Nederlanden provisioneel ongewijzigd gelaten. De invoering van het provinciaal reglement van bestuur ten plattelande van 29 juni 1816 bracht wederom een nieuwe indeling mede. Er werden toen drie gemeenten gevormd, namelijk Houten, Schonauwen en Oudwulven.

Houten en Schonauwen ontstonden uit de vroegere gerechten van

die naam, terwijl Oud Wulven werd samengesteld uit de gerechten Wulven, Heemstede, Oudwulven en Wayen de Grote en Kleine Koppels en Maarschalkerweerd, alsmede Slachtmaat.

Deze gemeentelijke indeling bleef tot 1857 bestaan.

Bij de wet van 13 juni 1857 (Stbl. nr. 79) werden met ingang van 27 juni 1857 de toenmalige gemeenten Houten, Schonauwen en Oudwulven samengevoegd tot de huidige gemeente Houten, waarbij dan nog ware te denken het grondgebied ten noorden van de Rijksweg nr. 12, dat m.i.v. 1 januari 1954 bij de wet van 8 oktober 1953 (Stbl. nr. 471) toegevoegd is aan de gemeente Utrecht.

Zo zien we dus dat het dit jaar honderd jaar geleden is dat de huidige gemeente is ontstaan.

In 1930 herdacht de gemeente, op initiatief van de toenmalige burgemeester mr. H. J. J. Scholtens, het feit dat het dat jaar vier eeuwen geleden was dat aan Houten het recht van zelfbestuur werd toegewezen.

Nu, in het jaar 1957, wil men het feit van het honderdjarig bestaan van het huidige grondgebied der gemeente en de sanering van de Brink met de daarop aansluitende wegen gedenken met een tentoonstelling van oud-Houten n.a.v. de vele belangrijke vondsten die de laatste jaren op oudheidkundig gebied werden gedaan, en de spontane medewerking van verschillende ingezetenen om foto's, prentbriefkaarten, enz. aan de gemeente af te staan voor de oudheidkundige verzameling en het foto-archief der gemeente.

Het ligt in het voornemen door deze tentoonstelling aan te tonen hoe de vorm van het aardewerk (terra sigillata, enz.) is geweest waarvan scherven in Houten zijn gevonden, waar dit aardewerk werd gefabriceerd en eventueel hoe. Getracht zal worden aan de hand van maquettes een inzicht te geven van kerkbouw en woningbouw. Medewerking voor deze tentoonstelling is voorlopig toegezegd door de Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek (R.O.B.) te Amersfoort, en de conservator van de verzameling van het Prov. Utr. Genootschap te Utrecht.

De tentoonstelling zal worden gehouden van 7 t/m 15 september aanstaande.

A. B. HAEFKENS

GA NU NAAR DE MARIAHOEK

Nog te weinig mensen met belangstelling voor de historie van stad en provincie Utrecht, kennen het Oud-Katholiek Museum in de Mariahoek te Utrecht. Zelfs de omgeving van dit museum, de „Driehoek van Sinte Marie” blijkt voor velen terra incognita te zijn. Daarom is het zeer te waarderen, dat het Gevu bij zijn rondritten in het oude Utrecht ook gelegenheid geeft voor een wandeling door dit